

γιατί ήταν η μούσα και ο φύλακας-άγγελος πολλών νέων ταλαντούχων φιλοσόφων, κάποιοι από τους οποίους ήταν στενοί μου φίλοι. Ακόμα θυμάμαι ένα απόγευμα στα Περιβόλια. Το Πανεπιστήμιο έμοιαζε σχεδόν έρημο και ετοιμαζόμουν να φύγω με μια παρέα συναδέλφων. Ξαφνικά πετάγεται από μια πόρτα η Μυρτώ, με κοιτάζει μέσα στο άγχος και την αγωνία και μου λέει: «Έχεις συνειδητοποιήσει ότι θα δώσει διάλεξη ο Tony Long; Πρέπει να έρθεις οπωσδήποτε. Θα σου αγοράσω παγωτό!» Δεκαετίες έχουν περάσει στο μεταξύ, όμως ποτέ δεν ξέχασα εκείνη την αστεία, αλλά πολύ φορτισμένη, σκηνή, γιατί μου ήταν σαφές τότε όπως μου είναι σαφές και τώρα πόσο σημαντικό ήταν για εκείνη να γνωρίσουμε και να ακούσουμε τον δάσκαλό της.

Με αυτή την ανάμνηση από τη νιότη μου ευχαριστώ την καθηγήτρια κυρία Δραγώνα και το Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών για την εξαιρετική πρωτοβουλία του και σας καλωσορίζω κύριε Long στη Σχολή μας ως Επίτιμο Διδάκτορα της Φιλοσοφίας.

[Ακολουθεί χαιρετισμός από τον Πρόεδρο του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, καθηγητή Γιώργο Νικολακάκη, ο οποίος καλεί την κ. Μ. Δραγώνα-Μονάχου στο βήμα.]

Laudatio του καθηγητή Anthony A. Long

Αξιότιμη κυρία αναπληρώτρια πρύτανη
 Αξιότιμη κυρία κοσμήτορ της Φιλοσοφικής Σχολής, αγαπητή μου Λουκία
 Αξιότιμη κύριε πρόεδρε του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών
 Αξιότιμη κυρία διευθύντρια του Τομέα Φιλοσοφίας, αγαπητή μου Μάρτζη
 Αγαπητές μου συνεργάτισσες Βούλα Τσινόρεμα και Χλόη Μπάλλα
 Αγαπητοί συνάδελφοι και μέλη της Διοίκησης
 Αγαπητοί φοιτητές και φοιτήτριες
 Κυρίες και κύριοι

1. Είναι μεγάλη τιμή και ιδιαίτερη χαρά για μένα να κάνω σήμερα εδώ, στο αγαπημένο μου Πανεπιστήμιο της Κρήτης, τον “έπαινο” (laudationem) του καταξιωμένου καθηγητή της ελληνιστικής φιλοσοφίας, διεθνώς αναγνωρισμένου πρωτεργάτη της ανακάλυψης και αποκάλυψης της αξίας και της διαχρονικής επικαιρότητας της ελληνιστικής φιλοσοφίας και ιδιαίτερα της φιλοσοφίας της Στοάς, Α. Α. Long, επόπτη της διδακτορικής μου διατριβής, και σας ευχαριστώ ολόψυχα για τη μοναδική αυτή βραδιά.

Ως ομότιμη καθηγήτρια των Πανεπιστημίων Αθηνών και Κρήτης, επέλεξα να τιμήσουμε εδώ, στην Κρήτη, τον ακαδημαϊκό δάσκαλο που ανέδειξε όσο κανένας άλλος ιστορικός της φιλοσοφίας την ελληνιστική φιλοσοφία και ιδιαίτερα τον στωικό στοχασμό στον αγγλόφωνο κόσμο και σφράγισε με το τεράστιο έργο του τη διαχρονική σπουδαιότητά του. Στον ευλογημένο και χλιοτραγουδισμένο αυτό τόπο αξιώθηκα να διδάξω στωική φιλοσοφία στα καλύτερα και πιο δημιουργικά χρόνια της ακαδημαϊκής μου ζωής. Και εδώ, στην πρώτη μας εστία στα Περιβόλια, είχε έλθει ο καθηγητής Long, προσκαλεσμένος από το Πανεπιστήμιό μας το 1992 μαζί με τον Θεόδωρο Σκαλτσά και έναν άλλο συνάδελφο από την Οξφόρδη, σε ένα colloquium που είχα οργανώσει για την αρχαία ελληνική φιλοσοφία. Είχε τότε δώσει μια αξέχαστη διάλεξη για τη Στοά και είχε κουβεντιάσει εγκάρδια και εποικοδομητικά με φοιτητές μας, εντυπωσιασμένος από την ομορφιά και τη φιλοξενία της Κρήτης. Σήμερα, όπως ήταν αναμενόμενο, γοητεύτηκε βαθιά από την επιβλητικότητα και την ομορφιά της καινούργιας εστίας μας με τον καταπράσινο περίγυρό της. Και εντυπωσιάστηκε τόσο πολύ από την πλούσια και μοναδική σε μαγευτική θέα του Κάστρου, του όμορφου Ρεθύμνου και της θάλασσας, Βιβλιοθήκη μας, ώστε να την αποτιμήσει ως παράδεισο συνδυασμού ερευνητικής δουλειάς και καλοκαιρινών διακοπών, πράγμα που ίσως υποκρύπτει και μιαν υπόσχεση.

Μεταξύ μας, αγαπητοί συνάδελφοι και φίλοι, ίσως ο βαθύτερος λόγος που τόλμησα υπό τις σημερινές συνθήκες να σκεφθώ και προπαντός να προτείνω να τιμηθεί στο Πανεπιστήμιο της Κρήτης ο φιλοξενούμενός μας ήταν και η δική μου έντονη επιθυμία να ξαναβρεθώ στην Κρήτη και να τελειώσω στον τόπο όπου με τόση χαρά και ενθουσιασμό ξεκίνησα τη διδακτική σταδιοδρομία μου – η ακαδημαϊκή δεν τελειώνει για μας όσο ζούμε – με ένα τελευταίο σεμινάριο στο αγαπημένο μου και περίφημο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Βιοηθικής. Σας είμαι λοιπόν βαθιά ευγνώμων που αποδεχτήκατε την πρότασή μου και ικανοποιήσατε μια από τις τελευταίες επιθυμίες μου.

Ήταν πράγματι μεγάλη τύχη για μένα μέσα στην ατυχία μου εδώ και σαράντα τόσα χρόνια, όταν, με την κατάργηση των Υποτροφιών Εσωτερικού του Ι.Κ.Υ. – και ιδιαίτερα της δικής μου – από την επάρατη δικτατορία, αναγκάστηκα να δώσω νέες εξετάσεις και να αναζητήσω, ως υπότροφος εξωτερικού πλέον, ακαδημαϊκή στέγη στη Μεγάλη Βρετανία, για να ολοκληρώσω τη διδακτορική διατριβή που ένα χρόνο πριν, ως υπότροφος εσωτερικού, είχα αρχίσει στην Ελλάδα – για λόγους οικογενειακούς – με θέμα τη στωική θεολογία και με επιβλέποντα καθηγητή τον αείμνηστο ακαδημαϊκό Ιωάννη Θεοδωρακόπουλο. Τότε, μου υποδείχτηκε ομόφωνα απ’ όλα τα εκεί καλά πανεπιστήμια στα οποία είχα απευθυνθεί ο επίκουρος καθηγητής A. A. Long του University College London ως ο κατ’ εξοχήν ειδικός στη στωική φιλοσοφία. Λόγω της φήμης του και της ομόθυμης σύστασης των βρετανών πανεπιστημιακών δασκάλων, συνηθισμένη από την τότε ελληνική πραγματικότητα, με δέος περίμενα να συναντήσω ένα σεβαστό και δυσπρόσιτο καθηγητή. Και τόσο σάσισα όταν βρέθηκα μπροστά σε ένα γελαστό, μοντέρνο, σχεδόν συνομήλικό μου τότε καθηγητή, που, όταν ρωτήθηκα πόσων ετών είναι η κόρη μου, απάντησα «eleven o’clock».

Ο νέος επόπτης μου, αφού με διαβεβαίωσε ότι είχε εντυπωσιαστεί με τον βαθμό του πτυχίου μου και το πρόγραμμα σπουδών που του είχα ήδη στείλει, μου ζήτησε να του δώσω μέσα σε ένα δεκαήμερο εκτενή περίληψη της δουλειάς που είχα κάνει ως υπότροφος εσωτερικού του Ι.Κ.Υ. Οι δέκα εκείνες μέρες ήταν από τις δυσκολότερες της ζωής μου. Έγραφα και έσβηνα νυχθημερόν, κατέληξα σε ένα «ωραίο», δηλαδή καλλιπέες, κείμενο και πολύ συνεσταλμένη περίμενα εναγωνίως την κρίση του. Όταν το διάβασε μου είπε πολύ ευγενικά ότι η δουλειά μου του άρεσε πολύ, αλλά ότι δεν την είχα στηρίξει εξαντλητικά στα αρχαία κείμενα ούτε είχα δει κριτικά όλη τη σχετική βιβλιογραφία. Μου είπε, δηλαδή, ότι το πρόγραμμά μου είχε καίριο ενδιαφέρον και κάλυπτε ένα κενό στην έρευνα, αλλά το γραφτό μου, καίτοι «ωραίο», υστερούσε κάπως στην evidence. Η κρίση του – που προς στιγμήν με προβλημάτισε – με κατέπληξε με τη συστηματικότητα και τη συνέπεια των διορθώσεών του και προπάντων με την απαίτησή του να στηρίζω εξαντλητικά το οποιοδήποτε επιχείρημά μου στα αρχαία κείμενα. Και έμαθα τόσα πολλά για το γνήσιο και υπεύθυνο ακαδημαϊκό πνεύμα, κατά τις τακτικές ανά δεκαπενθήμερο συναντήσεις μας στα δύο χρόνια της εκεί εκπόνησης και ολοκλήρωσης της διατριβής μου. Μάλιστα, σε κάθε απουσία του από το Λονδίνο για εκπαιδευτικούς λόγους, ο καθηγητής Long με παρέπεμπε στον καθηγητή John Morison του πανεπιστημίου

του Cambridge. Έκτοτε, η λέξη evidence με κατατρέπει σε όλη μου τη ζωή όταν δουλεύω στην ιστορία της φιλοσοφίας. Και είχε γίνει σχεδόν εφιάλτης για τους προπτυχιακούς μαθητές μου κατά τα πρωτοποριακά σεμινάρια μας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης και αργότερα στο πανεπιστήμιο Αθηνών, αλλά και στους μεταπτυχιακούς κατά την πιο πρόσφατη διδασκαλία μου εδώ στο σπουδαίο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Βιοηθικής και τη μέχρι τώρα ιδιότητά μου ως κριτή μεταπτυχιακών εργασιών και μέλους εποπτικών επιτροπών σε διδακτορικά.

Μετά το πέρας της διετούς υποτροφίας μου και την περάτωση της διατριβής μου, συναντούσα συχνά τον φίλο πλέον και συνάδελφο αργότερα Tony Long σε αρκετά συνέδρια στην Ελλάδα, στην Κύπρο – γένετρα του αρχηγέτη της Στοάς Ζήνωνα – και στο εξωτερικό, αλλά και σε διαλέξεις του στην Ελλάδα την οποία υπεραγαπά και στην οποία κάνει συχνά τις διακοπές του. Ήδη στις 30 Μαρτίου του 1975 είχε κάνει μια εξαιρετική διάλεξη στην Αθήνα προσκαλεσμένος από το Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Φιλοσοφίας της Ακαδημίας Αθηνών, όπου υπηρετούσα, με θέμα «Ο Ηράκλειτος και ο Στωικισμός», η οποία δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Φιλοσοφία* 5-6 (1975-76). Πρόπερσι – όταν επιτέλους αξιωθήκαμε να φιλοξενήσουμε και εμείς, ύστερα από προσπάθειες περίπου μισού αιώνα, το 23^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Φιλοσοφίας – δέχτηκε πρόθυμα την πρόσκληση της Διεθνούς Ομοσπονδίας Φιλοσοφικών Εταιριών (FISP) και της Ελληνικής Φιλοσοφικής Εταιρείας να προεδρεύσει στον τομέα της ελληνιστικής φιλοσοφίας.

Ο καθηγητής Long αποτέλεσε πρότυπό μου σε όλη τη σταδιοδρομία μου ως ερευνήτριας και διδάσκουσας, καίτοι ξεστράτισα για αρκετά χρόνια από την ιστορία της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας και στράφηκα – ερευνητικά πάντα – στη σύγχρονη ηθική και μεταηθική, στη φιλοσοφία των ανθρώπινων δικαιωμάτων και στη βιοηθική. Η εκλογή μου ως μέλους και αντιπροέδρου της Διεθνούς Συνομοσπονδίας Φιλοσοφικών Εταιριών (FISP) και η συμμετοχή μου σε Επιτροπές και Αρχές με επίκεντρο την ηθική, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη βιοηθική με είχαν προσανατολίσει σε νέες θεματικές και πεδία, ελάχιστα καλλιεργούμενα ως τότε με φιλοσοφικό πνεύμα στην Ελλάδα και με είχαν ξεστράτισει περιστασιακά από την αφετηρία μου, την ιστορία της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας και τη Στοά. Δεν είναι ωστόσο τυχαίο, ενδεχομένως και λόγω των επώδυνων πρόσφατων περιπετειών της χώρας μας, ότι τα τελευταία χρόνια επέστρεψα στην αρχαία φιλοσοφία, στη σωκρατική, την αριστοτελική και ιδιαίτερα στη στωική, η οποία προσφέρεται μοναδικά για την αντιμετώπιση καιρικών οριακών καταστάσεων, όπως

αυτές που διερχόμαστε την τελευταία πενταετία. Ενδεικτικές της αδιάσπαστης εμπλοκής μου με τον Στωικισμό, όπως κυρίως μου τον δίδαξε και τον ερμηνεύει αδιάλειπτα ο Tony Long, είναι οι πιο πρόσφατες εργασίες μου «Is there Room for Moral Consideration of Animals in Stoic Logocentricism?», στο E. Protopapadakis (ed.), *Animal Ethics: Past and Present Perspectives*, Berlin: Λόγος 2012, 59-94 και «Eros: An Unexpected God of the Stoic Cosmopolis», στο K. Boudouris (ed.), *Selected Papers from the XXIII World Congress of Philosophy*, Charlottesville, Virginia: Philosophy Documentation Center 2015, 159-180. Σε όλη την ακαδημαϊκή διαδρομή μου η εποπτεία της διατριβής μου από τον τιμώμενο καθηγητή και η αδιάλειπτη και εμπνευστική του αποκρυπτογράφηση της σπουδαιότητας του Στωικισμού αποτελούσαν για μένα σπουδαία ερευνητική και διδακτική αρχή.

Ο καθηγητής Long υπήρξε επόπτης διδακτορικών διατριβών στη στωική φιλοσοφία και άλλων ελλήνων συναδέλφων. Αποτέλεσε πρότυπο για όλους μας όσοι είχαμε την τύχη να δουλέψουμε μαζί του. Και είναι ένδειξη βαθιάς ευγνωμοσύνης στο πρόσωπό του το ότι μακρηγόρησα, εισαγωγικά στην παρουσίαση του έργου του, σχετικά με τη μακρά προσωπική μου σχέση φιλίας και θαυμασμού και με τη γνήσια αγάπη του για την Ελλάδα, το πνεύμα και τον λαό της. Το μεταφρασμένο στα ελληνικά βιβλίο του από εμένα και τον επίσης μαθητή του Στέλιο Δημόπουλο, *Η Ελληνιστική Φιλοσοφία* (1987), διαβάστηκε πολύ και υπήρξε διδακτικό βιβλίο στα ελληνικά πανεπιστήμια. Έχει επίσης μεταφραστεί στα ελληνικά με τον παραπλανητικό κατά τον Long τίτλο *Οι Προσωκρατικοί Φιλόσοφοι* ο τόμος *The Cambridge Companion to Early Greek Philosophy* (1999/2006), εφόσον ο Δημόκριτος τουλάχιστον ήταν σχεδόν σύγχρονος του Σωκράτη. Ο σπουδαίος αυτός ιστορικός της φιλοσοφίας, παράλληλα με τη βαθιά γνώση του της ιστορίας της φιλοσοφίας στο σύνολό της, με έμφαση στις περιόδους της αναγέννησης του Στωικισμού και σε σύγχρονες εξελίξεις του – μιλά θετικά για το βιβλίο του Laurence Becker, *A New Stoicism*, Princeton University Press 1998 – γνωρίζει τέλεια αρχαία ελληνικά και λατινικά και μεταφράζει ο ίδιος απευθείας δυσπρόσιτα και δύσκολα αρχαία ελληνικά κείμενα. Ενδεικτικό του θαυμασμού του για το ελληνικό πνεύμα είναι και το πιο πρόσφατο έργο του *Greek Models of Mind and Self*, Harvard University Press 2015, που ξεκινά από τον Όμηρο και φθάνει μέχρι τον Πλωτίνιο.

Θεώρησα λοιπόν χρέος μου λόγω της μεγάλης πνευματικής προσφοράς του στην Ελλάδα και στη φιλοσοφία της, κυρίως στην «παγκοσμιομένη» ελληνιστική και ιδιαίτερα στη στωική εκδοχή, που τόσο μας χρειάζεται σήμερα ως πνευματικό στήριγμα στις αντοχές μας, να ειση-

γηθώ να τον αναγορεύσουμε και επίσημα μέλος του Πανεπιστημίου μας. Ευχαριστώ και πάλι θερμά την πρωταγία και την κοσμητεία που αποδέχτηκαν την Πρόταση του Τμήματος, ευγνωμονώ όλους τους συναδέλφους που αγκάλιασαν την πρότασή μου και ιδιαίτερα τις φίλες καθηγήτριες Βούλα Τσινόρεμα και Χλόη Μπάλλα για τις φροντίδες και τη φιλόξενη διάθεσή τους, καθώς και τη γραμματεία της Σχολής μας. Και μετά τα εισαγωγικά αυτά, έρχομαι όχι τόσο στο χρέος μου όσο στη χαρά μου να σας παρουσιάσω επιγραμματικά τον νέο μας συνάδελφο.

2. Ο Anthony Arthur Long γεννήθηκε στο Manchester της Μεγάλης Βρετανίας το 1937 και πολιτογραφήθηκε αμερικανός πολίτης το 1999. Υπηρέτησε ως καθηγητής κλασικών σπουδών και λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο Berkeley στην Καλιφόρνια από το 1982 μέχρι το 2013 και έκτοτε ως ομότιμος καθηγητής του πανεπιστημίου αυτού, διδάσκοντας σε μεταπτυχιακά προγράμματα και δίνοντας σειρές διαλέξεων απανταχού της Γης. Σπούδασε στο University College London κλασική φιλολογία όπου άριστευσε και έλαβε το βραβείο Platt. Ως μεταπτυχιακός υπότροφος του ίδιου πανεπιστημίου πήρε το διδακτορικό του δίπλωμα το 1964 για το οποίο επίσης τιμήθηκε. Εργάστηκε ερευνητικά ως υπότροφος στα Πανεπιστήμια Princeton, Cambridge, Stanford και Βερολίνου. Υπηρέτησε ως λέκτωρ κλασικών σπουδών στα Πανεπιστήμια Otago (Νέας Ζηλανδίας) και Nottingham (1960-1971), ως υφηγητής ελληνικών και λατινικών στο University College London, ως Gladstone καθηγητής των ελληνικών στο Πανεπιστήμιο του Liverpool (1973-1983) και ως καθηγητής των κλασικών σπουδών στο φημισμένο και πρωτοποριακό Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας στο Berkeley (1982-2013), ένα από τα τρία καλύτερα πανεπιστήμια των Ηνωμένων Πολιτειών. Κατά τη θητεία του στο Berkeley εξειδικεύτηκε ως Irving G. Stone καθηγητής της λογοτεχνίας (1991-2013), ως συνεργαζόμενος καθηγητής της ρητορικής (1995-2013) και ως καθηγητής της φιλοσοφίας (2005-2013).

Έκανε σειρά σεμιναρίων κυρίως για τον Στωικισμό, την αρχαία φιλοσοφία και θεολογία το 1969 στην Οξφόρδη και διετέλεσε επισκέπτης καθηγητής στο Μόναχο (1973), στο Princeton (1978, 2002), στο Berkeley (1982), στην École Normale Supérieure στο Παρίσι (1993, 2001), στο Otago (1995), στη Harare (Zimbabwe 1996), στην Ουτρέχτη (2003), στο Toronto (2004), στο Yale (2008), και ως διακεκριμένος καθηγητής στο Πεκίνο (2012), στο Hong Kong (2013) και στο Cambridge (2014). Έδωσε επώνυμες διαλέξεις σε πολλά πανεπιστήμια των Ηνωμένων Πολιτειών, στο Λονδίνο, στο Cambridge, στο Βέλγιο, στη Βουδαπέστη, στο Μεξικό και στον Καναδά.

Τιμήθηκε και βραβεύτηκε από τη Βρετανική Ακαδημία για το βιβλίο του *Language and Thought in Sophocles* και από το Κέντρο Ελληνικών Σπουδών της Washington, έγινε μέλος της Αμερικανικής Ακαδημίας Τεχνών και Επιστημών από το 1989, εντεταλμένο μέλος της Βρετανικής Ακαδημίας από το 1992, επίτιμος πολίτης Ρόδου από το 1992, επίτιμο μέλος της Εταιρίας Phi Beta Kappa (ΦΒΚ) από το 1993, μέλος της Αμερικανικής Φιλοσοφικής Εταιρίας από το 2009, επίτιμο μέλος της Εταιρίας για την Προώθηση των Ελληνικών Σπουδών από το 2012, και τιμήθηκε επανειλημμένως από το Πανεπιστήμιο του Berkeley.

Διετέλεσε εκδότης, συνεκδότης και σύμβουλος πολλών επιστημονικών περιοδικών, όπως τα: *The Bulletin*, *Classical Quarterly*, *Classical Antiquity*, *Oxford Studies in Ancient Philosophy*, *Ancient Philosophy*, *Journal of the History of Philosophy*, *Clarendon Later Ancient Philosophers*, *The Hellenistic World*, κ.λπ. κ.λπ.

Είναι μέλος των Εταιριών: American Philological Association, Society for the Promotion of Hellenic Studies, Aristotelian Society, Cambridge και Oxford Philosophical Societies, American Academy of Arts and Sciences, British Academy, και American Philosophical Society.

Διετέλεσε πρόεδρος της London Classical Society, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Αμερικανικής Ακαδημίας Τεχνών και Επιστημών, των Κλασικών Τμημάτων των βρετανικών πανεπιστημίων, πρόεδρος αρκετών πανεπιστημιακών τμημάτων, και προσέφερε πολλές διοικητικές υπηρεσίες.

3. Το συγγραφικό του έργο είναι εντυπωσιακό. Είναι συγγραφέας 9 βιβλίων και επιμελητής άλλων 6. Έχει στο ενεργητικό του 148 άρθρα και ανακοινώσεις δημοσιευμένα σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά, συλλογικούς τόμους και πρακτικά συνεδρίων. Εκτός από το πρώτο βιβλίο του – με βάση τη διδακτορική του διατριβή – στο οποίο ασχολείται με τον Σοφοκλή, όλα τα άλλα επικεντρώνονται στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία, κυρίως στην ελληνιστική και ιδιαίτερα στη στωική, ενώ τα τελευταία χρόνια η έρευνά του επεκτείνεται και στη φιλοσοφία του Πλωτίνου.

Στο πρώτο βιβλίο του, *Language and Thought in Sophocles* (1968), το οποίο είχα παρουσιάσει από το περιοδικό *Πλάτων* (1969), ο Long συνδυάζοντας άρτια γνώση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και των δεδομένων της γλωσσολογίας καθώς και χρήση της σωστής μεθόδου φιλολογικής κριτικής επέτυχε να ανασκευάσει την παραδοσιακή εικόνα ενός Σοφοκλή αντιδραστικού και συντηρητικού και να τον παρουσιά-

σει πειστικά μέσα από την ανάλυση της γλώσσας του προοδευτικό και ανακαινιστή. Ο Σοφοκλής, κατ' αυτόν, έχοντας δημιουργικά αφομοιώσει τον γλωσσικό και εννοιολογικό πλούτο της φιλοσοφίας, της ιατρικής και της πολιτικής της εποχής του, ανέπτυξε ένα απόλυτα προσωπικό ύφος. Το έργο του αυτό, για το οποίο και βραβεύτηκε, αποτέλεσε υπόδειγμα υφολογικής μελέτης.

Την επικέντρωση του ενδιαφέροντός του για τη στωική φιλοσοφία – της οποίας ανακαλύπτει τη σπουδαιότητα όχι μόνο για την εποχή της αλλά και για τα νεότερα χρόνια, τον 17ο-18ο αιώνα και προπάντων για τη δική μας εποχή – εγκαινιάζει η έκδοση του βιβλίου του *Problems in Stoicism*, London (257 σελ.), το 1971, με δύο δικά του πολύ σημαντικά άρθρα. Παρουσίασα το έργο αυτό τον ίδιο χρόνο στο ελληνικό κοινό επίσης από τη *Φιλοσοφία* 1. Σ' αυτό περιέλαβε ο Long διαλέξεις κορυφαίων αγγλόφωνων μελετητών που έγιναν το 1967-68 στο Ινστιτούτο Κλασικών Σπουδών του Λονδίνου, τρία κλασικά δημοσιευμένα άρθρα γνωστών ιστορικών της φιλοσοφίας και δύο δικές του σημαντικές μελέτες για τη σχέση γλώσσας και πραγματικότητας καθώς και ελευθερίας και αιτιοκρατίας στη Στοά. Η συλλογή αυτή συνέτεινε στο να καλυφθούν τα κενά της αγγλόφωνης έρευνας και να γίνει συνειδητή η ιδιοτυπία της στωικής φιλοσοφίας ως συστήματος με στενή αλληλεξάρτηση των μερών της – λογικής, φυσικής, ηθικής –, πράγμα που δυσχεραινόταν από τη σχετική ανεπάρκεια της συλλογής των αποσπασμάτων των αρχαίων Στωικών από τον Hans von Arnim. Όπως είναι γνωστό, οι αρχαίοι Στωικοί – κυρίως οι αρχηγέτες της Σχολής Ζήνων, Κλεάνθης και Χρύσιππος – έγραψαν πάρα πολλά έργα, αλλά κανένα από αυτά δεν έχει διασωθεί, όπως συνέβη και με τα έργα της Μέσης Στοάς με κυριότερους εκπροσώπους τον Παναίτιο και τον διάσημο στην εποχή του οικουμενικό φιλόσοφο και επιστήμονα Ποσειδώνιο. Δυστυχώς, αλλά και ευτυχώς, μόνο τα έργα των εκπροσώπων της Νεότερης Στοάς, Σενέκα, Επικτήτου και Μάρκου Αυρηλίου, έχουν διασωθεί και σ' αυτά κυρίως στηρίχτηκε η αναβίωση της Στοάς στη λεγόμενη «Κλασική Παράδοση» τον 17ο και τον 18ο αιώνα. Πράγματι – και σ' αυτό έγκειται επίσης η συμβολή του – η ελληνιστική φιλοσοφία και κυρίως η στωική δεν είχε απασχολήσει σημαντικά τον αγγλόφωνο κόσμο. Καίτοι είχε ήδη γίνει αντικείμενο έρευνας από γερμανούς και γάλλους ιστορικούς της φιλοσοφίας, δεν είχε βρει αξιόλογη ανταπόκριση στη Μεγάλη Βρετανία, ενώ η αμερικανική έρευνα είναι γενικά εγγύτερη στο πνεύμα του Στωικισμού. Όπως έχει επισημάνει επανειλημμένως ο Long, αμερικανοί φιλόσοφοι, στοχαστές, λογοτέχνες, λ.χ. οι Emerson, Thoreau, Dreiser,

Foster και άλλοι, πολιτικοί και στρατιωτικοί ακόμη, είχαν ενστερνιστεί το στωικό πνεύμα. Ενδεικτική είναι η περίπτωση του ναυάρχου James Stockdale, ο οποίος έζησε φυλακισμένος επτάμισι χρόνια στο Βιετνάμ και επέζησε χάρις σε έλληνες συγγραφείς και ιδιαίτερα στον Επίκτητο, ο οποίος τον έκανε «καλύτερο άνθρωπο», όπως γράφει ο ίδιος στο βιβλίο του *The World of Epictetus* το 1993. Οι Αμερικανοί, παρατηρεί εύστοχα ο Long, ήταν απαρχής εγγύτεροι στο πνεύμα του Στωικισμού από τους Βρετανούς, γιατί παίρνουν τον εαυτό τους πολύ στα σοβαρά και έχουν εγγενείς τις έννοιες της αυθεντικότητας και της αυτοβοήθειας. Δεν είναι τυχαίο ότι ο Στωικισμός ανθεί σε περιόδους αναταραχών, όπως δείχνει και η λεγόμενη «Κλασική Παράδοση».

Ακολούθησε η σπουδαία μελέτη του Long *Hellenistic Philosophy: Stoics, Epicureans, Sceptics*, London: Duckworth 1974/1986, η οποία μεταφράστηκε σε επτά γλώσσες: στα ισπανικά, ιταλικά (1991), ουγγρικά (1989), κορεατικά (2001), ιαπωνικά (2003), τσεχικά (2003) και ελληνικά – από εμένα και τον Στέλιο Δημόπουλο σε έκδοση του Μορφωτικού Ιδρύματος της Εθνικής Τραπέζης (1987) –, ενώ είχε παρουσιαστεί από εμένα εκτενώς τον χρόνο της έκδοσής της στη *Φιλοσοφία* 4 (1974): 465-476. Πρόκειται για ένα βιβλίο-υπόδειγμα συνθετικής μελέτης της ελληνιστικής φιλοσοφίας και σταθμό στην αγγλόφωνη έρευνα. Φωτίζει μοναδικά την παράλληλη και αντιθετική πορεία των κυριότερων ελληνιστικών κινήματων που αποσκοπούσαν στο να καλλιεργήσουν με διαφορετικούς τρόπους και πνεύμα καθένα τους μια παρόμοια ψυχική κατάσταση για την αντιμετώπιση της νέας πραγματικότητας της ελληνιστικής εποχής. Το βιβλίο αυτό, σε αντιδιαστολή με τις απόψεις που κυριαρχούσαν το 19ο αιώνα, καταξιώνει την ελληνιστική φιλοσοφία όχι μόνο από ιστορική και πολιτισμική αλλά και κυρίως από φιλοσοφική άποψη.

Ήδη από την πρώτη εμπλοκή του με τη φιλοσοφία των Στωικών, ο Long είχε δείξει ότι τόσο η κατανόηση όσο και η ερμηνεία της στωικής φιλοσοφίας απαιτούν τέλεια γνώση των κλασικών γλωσσών, αρχαίων ελληνικών και λατινικών, και ευρεία εποπτεία όχι μόνο γενικώς της αρχαίας φιλοσοφίας αλλά και της νεότερης και σύγχρονης φιλοσοφίας για τη σωστή ερμηνεία της ιδιότυπης τεχνικής στωικής ορολογίας και των νέων ιδεών και κατηγοριών με τις οποίες πλούτισε τη φιλοσοφική προβληματική. Από την άποψη αυτή αποτελούν τεράστια συμβολή στη μελέτη της ελληνιστικής φιλοσοφίας οι δύο τόμοι που εκπόνησε μαζί με τον David Sedley, *The Hellenistic Philosophers*, Vol. I, *Translations of the Principal Sources, with Philosophical Commentary*, Cambridge University Press 1987 – που μεταφράστηκε γρήγορα στα

γερμανικά και τα γαλλικά – και Vol. 2, *Greek and Latin Texts with Notes and Bibliography*, Cambridge University Press 1989, συνολικά και οι δύο πάνω από 1.000 σελίδες. Πρόκειται για μια συλλογή που προϋποθέτει τιτάσιο μόχθο, για ένα περιεκτικό βιβλίο πηγών που κάνει προσιτά στο ευρύ κοινό τα σημαντικότερα κείμενα που αναφέρονται στους Επικουρείους, τους Στωικούς και τους Σκεπτικούς. Και, χωρίς να απαιτεί γνώση των κλασικών γλωσσών, αποσαφηνίζει τις σχετικές με τις σχολές αυτές έννοιες και τα προβλήματα που συνεπάγονταν οι γνωστές αναμεταξύ τους διαμάχες. Οι δύο συγγραφείς μεταφράζουν οι ίδιοι δυσπρόσιτα και κάποτε δυσνόητα κείμενα, τα οποία και εύστοχα σχολιάζουν ιστορικά και φιλοσοφικά. Οι δύο αυτοί τόμοι με το γλωσσάρι και τα ευρετήριά τους κάνουν προσιτή και εφικτή τη μελέτη των τριών αυτών ελληνιστικών σχολών στον αγγλόφωνο κυρίως κόσμο.

Σε συνεργασία με άλλους ιστορικούς της φιλοσοφίας ο Long έγραψε ακόμη βιβλία για τον Θεόφραστο (1985), για το πρόβλημα του εκλεκτικισμού (1988/1996), για τα στοιχεία ηθικής του Ιεροκλή (1992), επιμελήθηκε μαζί με άλλους το βιβλίο *Images and Ideologies: Self-definition in the Hellenistic World* (1993), δημοσίευσε τον τόμο *Stoic Studies* με αξιόλογες εργασίες του (2001), και τον τόμο *The Cambridge Companion to Early Greek Philosophy* (1999) που μεταφράστηκε στα γερμανικά, στα ελληνικά (2005) – από τους Θεοδόση Νικολαΐδη και Τάσο Τυφλόπουλο με τον τίτλο *Οι Προσωκρατικοί Φιλόσοφοι* –, στα πορτογαλικά (2008) και στα κινεζικά (2006).

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το βιβλίο του *Epictetus: A Stoic and Socratic Guide to Life*, Oxford: Clarendon Press 2002/2004) στο οποίο δείχνει το πόσο Σωκρατικοί ήταν πράγματι οι Στωικοί και ιδιαίτερα ο Επίκτητος, ο οποίος αναφέρει τον Σωκράτη πολύ περισσότερες φορές απ' όση τους αρχηγούς της Σχολής του. Ο Long θεωρεί τον Επίκτητο «ένα στοχαστή που δεν μπορούμε να ξεχάσουμε γιατί μπαίνει μέσα στο πετσί μας». Και προσθέτει: «Ο Επίκτητος προκαλεί και εξοργίζει αλλά αντιμετωπίζει τόσο δηκτικά τις καθημερινές προκλήσεις της ζωής ώστε κάποιος που γνωρίζει τη δουλειά του δεν μπορεί να την αψηφήσει ως αδύναμη θεωρητικά ή ως άχρηστη πρακτικά. Σε εποχές έντασης, όπως μαρτυρούν νεότεροι οπαδοί του Επικτήτου, οι συστάσεις του είναι πανταχού παρούσες» (σ. 10). Και στο άρθρο του «Hellenistic Ethics as the Art of Life» (αναδημοσιευμένο στη σημαντική συλλογή δοκιμίων του με τον τίτλο *From Epicurus to Epictetus: Studies in Hellenistic and Roman Philosophy*, Oxford: Clarendon Press 2006, σ. 23-39), συγκρίνοντας την αρχαία ηθική με τη σύγχρονη μεταηθική και εφαρμοσμένη ηθική υπό το πρίσμα

των γνωστών απόψεων του MacIntyre, θεωρεί τη στωική φιλοσοφία κυρίως του Επικτήτου ως την πιο επιδραστική ηθική, ως τέχνη του βίου ή ως «τεχνολογία εαυτού» – κατά τον Foucault «αυθεντικότητα του εγώ» ή κατά τον Νίτσε «αισθητικοποίηση του εγώ» – αναγνωρίζοντας τον οικουμενικό χαρακτήρα της. Στον Επικτήτο εξάλλου βρίσκουμε ατόφια την έκφραση για τη φιλοσοφία ως «τέχνη του βίου», την οποία ανάγει μεταφορικά τόσο ο Long, όσο και ο Νεχαμάς, στον Σωκράτη, προφανώς από κάποιες νύξεις στον διάλογο *Αλκιβιάδης Ι*, αλλά κατ' εμέ και από τα γνωστά ερωτήματα που βρίσκουμε στον πλατωνικό *Τοργίαν* «*πῶς βιωτέον*» και «*ὄντινα δεῖ τρόπον ζῆν*». Είναι χαρακτηριστική μάλιστα η κατακλείδα του άρθρου αυτού σχετικά με την επικτήτεια ηθική. Λέει ο Long σε αντιδιαστολή με την επικούρεια ησυχαστική ηθική: «Ο Στωικισμός, όπως τον καλλιεργεί ο Επικτήτος, προσφέρει έναν αξιόλογο συνδυασμό πρόκλησης, ηθικής ακεραιότητας και ικανοποίησης». Το τελευταίο, μάλιστα, εντελώς πρόσφατο και ιδιαίτερα στοχαστικό, εμπνευσμένο και πανοραμικό της ελληνικής σκέψης, διαφορετικό από όλα τα άλλα, βιβλίο του *Greek Models of Mind and Self*, Harvard University Press 2015, αρχίζει από τον Όμηρο και καταλήγει στον Επικτήτο – την ηθική του οποίου βλέπει πρόσφορη και για την εποχή μας με κάποιες αφαιρέσεις, όπως επισημαίνει αλλού – αλλά και στον Πλωτίνιο. Παρατηρεί γενικά για τον Στωικισμό: «Αυτό που ο Στωικισμός προσφέρει κυρίως στο ανθρώπινο δυναμικό είναι η ιδέα μιας διάνοιας στην οποία η αυτονομία, η ορθολογικότητα, η αξία του εαυτού, η ακεραιότητα και η φιλανθρωπία μπορούν πλήρως να αλληλοσυνδυαστούν» (σ. 199). Θεωρεί θετική, όπως ήδη είπα, τη συμβολή του Becker στο βιβλίο του *A New Stoicism* και είμαι βέβαιη ότι θα συμεριζόταν πολλές απόψεις του δικού μας Ιάσωνα Ξενάκη σχετικά με τον φιλόσοφο-θεραπευτή Επικτήτο, καίτοι όχι τόσο τη ροπή του προς την αυτοκτονία την οποία οικειώθηκε τραγικά ο Ξενάκης, όπως έχω επισημάνει σε παλαιότερο άρθρο μου («The post-existentialist neo-stoicism of Jason Xenakis and the Stoic theory of suicide», *The Greek Review of Social Research* 41 (1981): 56-65).

Για λόγους κλεψύδρας δεν θα αναφερθώ στο ρηξικέλευθο έργο του για τη λοιπή ελληνιστική φιλοσοφία, για τους Επικούρειους και τους Σκεπτικούς, αλλά και για τους Προσωκρατικούς, τον Πλάτωνα, τον Αριστοτέλη, τον Θεόφραστο και άλλους και θα περιοριστώ στο τελευταίο εξαιρετικό και ελκυστικό βιβλίο του που εξελίσσεται σε best-seller. Ήδη μεταφράζεται στα κινεζικά και αλλού και ελπίζουμε να διαβαστεί και γρήγορα στα ελληνικά. Η ιδέα του βιβλίου αυτού, λέει ο Long, κυφορήθηκε σε μια σειρά διαλέξεών του στο Πανεπιστήμιο Renmin στο Πεκίνο τον Μάιο του 2012. Με το βιβλίο αυτό προχωρεί ο τιμώμενος

σήμερα συνάδελφος πέρα από τη φιλοσοφία προς τη σοφία, για να θυμηθούμε τον Σωκράτη της *Απολογίας*. Με υλικό όλη σχεδόν την αρχαία ελληνική σκέψη, λογοτεχνική και φιλοσοφική, μας δίνει εδώ ένα καταστάλαγμα σοφίας, όχι τόσο λόγιο (scholarly) και τεχνικό, όσο τα άλλα μνημειώδη έργα του, αλλά πανοραμικό και βαθιά στοχαστικό με αφητηρία την πρώιμη ελληνική αρχαιότητα και τέρμα τον Χριστιανισμό και με σταθμούς τον Ησίοδο, τον Πίνδαρο και άλλους. Με βαθιά και κατασταλαγμένη σοφία ανιχνεύει σε όλο τον πνευματικό ελληνικό κόσμο τις απόψεις για τον νου, το εγώ και την ψυχο-σωματική ταυτότητα. Καταγράφει δηλαδή με βαθιά μελέτη και ευαισθησία τις θέσεις και τις στάσεις του αρχαιο-ελληνικού πνεύματος στις πιο εμπνευσμένες στιγμές της ποίησης και της φιλοσοφίας απέναντι στα οικουμενικά δυσάπαντητα, αν όχι αναπάντητα, ερωτήματα, όπως: «πόση αυτονομία μπορούμε να αποκτήσουμε;», «είμαστε υπεύθυνοι για την ευτυχία;», «ποια είναι η σχέση της ψυχής μας με το σώμα μας;», καθώς και στο οριακό ερώτημα «τι μας συμβαίνει όταν πεθαίνουμε;» Τον απασχολεί σε βάθος πώς προέκυψαν τα οριακά αυτά ερωτήματα στην αρχαία Ελλάδα και δείχνει ότι η διαμόρφωση του νου από τους Έλληνες στοχαστές μάς έδωσε μεταφορές που βιώνουμε ακόμη και σήμερα, όπως «η εξουσία του λόγου» και «η δουλεία στο πάθος». Εξετάζει ακόμη τη λιγότερο οικεία μας έννοια της θεότητας του πνεύματος και ρωτά τι θα μπορούσε να σημαίνει για μας. Δίνει ιδιαίτερη έμφαση στον Πλάτωνα που διάρθρωσε τα ζητήματα αυτά, διερωτάται όμως αν οι πλατωνικές απόψεις μάς είναι οικειότερες από τις ομηρικές, και καταλήγει με τον Επίκτητο, ο οποίος συνιστά σωστή χρήση των νοητικών μας εντυπώσεων.

Πιστεύει ο Long ότι η αυτοκατανόηση δεν μπορεί να επιτευχθεί με την εμπειρική έρευνα, εφόσον δεν μπορεί να διαπιστωθεί αν ο νους είναι ένα σωματικό ή πνευματικό επιφαινόμενο του μυαλού μας ούτε ποια είναι η φύση της συνείδησης. Έχει τη γνώμη ότι αξίζει τον κόπο να ανιχνευτούν οι ελληνικές απόψεις όχι τόσο για επιστημονικούς λόγους, όσο για την αναγνώριση του πώς, πριν από τη μοντέρνα επιστήμη, εμφάνισαν οι λογοτέχνες και οι φιλόσοφοι τα πράγματα που συγκροτούν ένα ανθρώπινο εγώ ξένο προς τον σωματοκρατικό καπιταλισμό της αγοράς. Δεν υποστηρίζει ότι οι Έλληνες ανακάλυψαν τον νου, όπως το είχε θέσει ο Bruno Snell στο γνωστό βιβλίο του *Die Entdeckung des Geistes* (Göttingen 1948), αλλά ότι έκαναν τεράστια προσπάθεια να διαμορφώσουν τη γλώσσα και τις έννοιες της σκέψης. Ούτε επιχειρεί κάποιας μορφής συγκριτική θεώρηση, αλλά μια εκτίμηση της αποτελεσματικότητάς τους, εξαιρετικά διαφωτιστική και για τη δική μας αυτοκατανόηση.

Λέει στην αρχή της Εισαγωγής: «Η πρώτη προκείμενη αυτού του βιβλίου είναι ότι η κατανόηση του εαυτού μας – της φύσης μας, των ικανοτήτων και δυνατοτήτων μας – είναι το δυσκολότερο πράγμα στον κόσμο και όμως άπειρα γοητευτικό, γιατί δεν μπορεί τελικά να διεκπεραιωθεί με εμπειρική έρευνα. Δεν υπάρχουν γεγονότα, για να αποφασίσουμε μια για πάντα αν ο νους είναι μέρος του σώματος, μια πνευματική ουσία ή επιφανόμενο του μυαλού. Δεν γνωρίζουμε ακόμη επιστημονικά τι είναι συνείδηση». Δεν πιστεύει ο Long ότι οι Έλληνες θα μας αποκαλύψουν επιστημονικά δεδομένα για νευρώνες και συνάψεις, ούτε ότι πρώτοι οι φιλόσοφοι «ανακάλυψαν τον νου», αλλά ότι συνέβαλαν αποφασιστικά στη διαμόρφωση της γλώσσας και των εννοιών που συγκροτούν αυτή την προβληματική. Και φέρνει τελικά τον Όμηρο πιο κοντά μας ίσως από τον Πλάτωνα με τον δυϊσμό του ανάμεσα στην ψυχή και το σώμα, δίνοντας και πάλι ιδιαίτερη έμφαση στον σωκρατικο-στωικό Επίκτητο. Γρήγορα ελπίζω να έχουμε μετάφραση του γοητευτικού αυτού βιβλίου και μάλιστα εύχομαι να εκδοθεί από τις περίφημες και ποιοτικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Λόγοι κλεψύδρας μου επιβάλλουν να σταματήσω. Ήδη έκανα κατάχρηση της αντοχής σας. Ελπίζω να σας έπεισα ότι, παρά τη μεγάλη κρίση που διέρχεται η πατρίδα μας, ίσως περισσότερο γι' αυτό, δεν είναι πολυτέλεια η σημερινή εκδήλωση, ότι δηλαδή άξιζε να γίνει δικός μας, μέλος της ακαδημαϊκής μας κοινότητας, ένας μεγάλος στοχαστής, εμβριθής φιλόλογος και ταλαντούχος όχι μόνο ιστορικός της φιλοσοφίας, ούτε απλώς φιλόσοφος, αλλά πραγματικά σοφός, που αγάπησε την Ελλάδα ως πνευματική πατρίδα του και – παράλληλα με τις πολλές άλλες μελέτες του – διέδωσε απανταχού της Γης και προσφέρει και σ' εμάς ένα Στωικισμό που ως τρόπος ζωής, ως «τέχνη βίου» ή «επιστήμη του βίου», όπως τη διακηρύσσει ο Επίκτητος, μπορεί θεμελιακά να μας στηρίξει να περάσουμε με λιγότερες ψυχο-πνευματικές απώλειες τον κάβο της αναπάντεχης κρίσης που μας ταλανίζει τα τελευταία χρόνια. Αυτό τον Στωικισμό μάς τον ανέδειξε μοναδικά ο δικός μας πλέον άνθρωπος, ο συνάδελφος και Επίτιμος Διδάκτοράς μας Tony Long.

Απαρχής το Πανεπιστήμιό μας ξεκίνησε να τιμά με τον τίτλο του επίτιμου διδάκτορα έλληνες επιστήμονες που είχαν διακριθεί στο εξωτερικό και είχαν ερμηνεύσει κατά τρόπο προσωπικό κορυφαίους στοχαστές της ελληνικής αρχαιότητας, όπως τον Κωνσταντίνο Αξελό, τον Κορνήλιο Καστοριάδη και άλλους. Προσωπικά είχα εισηγηθεί την αναγόρευση στην αίθουσα αυτή σε επίτιμη διδάκτορα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης της Ιωάννας Κουτσουράδη, ελληνικής κα-

ταγωγής, μαθήτριας του Ζαπείου Ελληνικού Γυμνασίου Θηλέων της Κωνσταντινούπολης, καθηγήτριας του Πανεπιστημίου Hacettepe της Άγκυρας, μέλους του Διεθνούς Ινστιτούτου Φιλοσοφίας και πρώτης γυναίκας προέδρου της Διεθνούς Ομοσπονδίας Φιλοσοφικών Εταιριών, η οποία μετέφραζε και δίδασκε μεταξύ άλλων αρχαία ελληνική φιλοσοφία και λογοτεχνία, καθώς και του Λάμπρου Κουλουμπαρίτη, καθηγητή του Πανεπιστημίου των Βρυξελλών, σπουδαίου και πολυγλωσσότατου μελετητή της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας και δεινού ερμηνευτή του Αριστοτέλη.

Όταν θυμηθούμε το γνωστό «Έλληνας καλείσθαι τούς τῆς παιδείσεως τῆς ἡμετέρας...μετέχοντας», είμαι βέβαιη ότι με την εισήγησή μου να τιμηθεί σήμερα εδώ και ο καθηγητής A. A. Long που αξιώθηκε «μια ζωή με την ελληνική φιλοσοφία», δεν παραβιάζω την αρχή που οι πρώτοι διδάξαντες φιλοσοφία σ' αυτό το πανεπιστήμιο, ο αγαπητός συνάδελφος Τάσος Μπουγάς κι εγώ, είχαμε σιωπηρά καθιερώσει. Με βάση το κριτήριο αυτό, ο Tony Long, που μιλά τέλεια αρχαία ελληνικά και καταλαβαίνει και τα νέα, που αφιέρωσε το πνεύμα του στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία και ανέδειξε στον αγγλόφωνο κυρίως κόσμο – αλλά και παντού με τις μεταφράσεις των έργων του – τη σπουδαιότητα της ελληνιστικής φιλοσοφίας στη χαραυγή του κοσμοπολιτισμού, και κυρίως του Στωικισμού, ως στάσης του βίου, είναι εν πνεύματι βαθιά Έλληνας, όχι απλώς φιλέλληνας. Και η τιμή που του απονέμουμε σήμερα εδώ συνεχίζει επιτυχώς την παράδοση του Τομέα Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Κρήτης, από το οποίο νιώθω σήμερα σαν να μην έφυγα ποτέ.

Σας ευχαριστώ και πάλι με όλη μου την καρδιά.

Μυρτώ Δραγώνα-Μονάχου

Ομότιμη καθηγήτρια των Πανεπιστημίων Αθηνών και Κρήτης

